

לפני הברכה מדין "לכם" לכן בדיעבד אי"צ לחזור ולברך.

ועוד שאלתיו: איך מורה לענין ליל הסדר לסוברים דעצם האכילה הוי הקנין והבעה"ב מוציא בברכת על אכילת מצה קודם שקנאום האורחים.

והשיב: מרא דשמעתתא בעל האמרי בינה עצמו הסובר לענין ד' מינים דבעי שיהיה שלו קודם הברכה וכן"ל כתב להדיא לענין מצה דסגי דהוי שלו בשעת האכילה ולא בעי שיהיה שלו גם בשעת הברכה, והוא באמרי בינה דיני פסח ס"ס כ"ד וז"ל: עכ"פ לענין שיהיה יוצא ידי חובת מצה היה מקום לומר דבעינן שיתכוין לזכות בהמצה ומותר לצורך מצוה לקנות כמבואר מג"א (סי' שו סקט"ו) דאל"כ לא הוי מצתכם (סוכה לה א'), אולם למה שבארנו לעיל

זכות לאכול סגי וגם כיון שבא לתוך פיו קונה ממילא, וכיון דלא כתיב מצתכם להדיא רק מגז"ש דלחם מחלה י"ל בכה"ג כשאוכל בלי שום מוחה ובדעת בעה"ב אף דלא נתכוין לקנות ממש מ"מ יוצא בו ידי חובת מצה. עכ"ל האמרי בינה.

לפי"ז אף שלענין ד' מינים דכתיב מפורש בתורה "ולקחתם לכם" בעי לזכות קודם הברכה שיהיה כבר בשעת הברכה הד' מינים שלו, בקנין גמור, מ"מ לענין מצה דאינו מפורש רק מגז"ש כיון דסגי בהכי במה שאוכל בלי שום מוחה ובדעת בעה"ב אוכל על מנת לצאת יד"ח המצוה הוי כשלו מהתורה לצאת יד"ח המצוה, ואי"צ להחמיר בזה גם לענין הברכה שלפניה שכבר יהיה קנוי לו קודם. עכתו"ד. ואפריון נמטייה שהאיר לן מדברי גדולי האחרונים מה שלא נודע כלל בספרי זמנינו בהאי סוגין.

בענין אמירת הלל וכוס ד' קודם חצות והגר"א בזה

קורין בביהכנ"ס, לכך כתב שצריך להקפיד לסיים ההלל קודם חצות. ונו"נ בזה אחי הגר"ח שליט"א וז"ל, והנה ביאור זה כפשוטו עדיין צ"ב מדברי הגר"א עצמו הנ"ל, דכתב ע"ד הרמ"א דהטעם בקריאת ההלל קודם חצות הוא משום כוס ד', וחזינו דאי"ז תלוי בהלל, וא"כ אינו משום שהגר"א קרא ההלל בביהכנ"ס, אלא דלא הקפיד ע"ז משום דסבירא ליה שאי"צ להקפיד ע"ז ודלא כהרמ"א, וצ"ב.

והנראה לבאר בזה ע"פ דברי אאמו"ר שליט"א, והוא, דבאמת מה שהגר"א ביאר ד' הרמ"א משום כוס ד' ולא כפשוטו משום ההלל גופיה, הוא משום דמקור הדברים הוא מהר"ן ספ"ק דמגילה, והגר"א הא ס"ל דקורין ההלל בביהכנ"ס ועפ"י המסכת סופרים, וא"כ ע"כ דהטעם בדברי הראשונים שהצריכו לסיים ההלל קודם חצות הוא משום כוס ד', דאי משום ההלל הא קראוהו כבר מוקדם בביהכנ"ס ואי"צ להזהיר ע"ז. ועי' לאאמו"ר שליט"א בהלכות חג בחג פסח שהביא סמך לד' הגר"א

כתב הרמ"א סי' תע"ז ס"א "ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות", ומקורו בר"ן ספ"ק דמגילה. וכ' ע"ז בביאור הגר"א "בשביל כוס ד' ועי' בסי' תע"ב דלא כתוס' דמגילה שם". וכבר נתקשו בדברי רבינו הגר"א מה ראה לפרש כן בדברי הרמ"א, הלא כפשוטו הוא משום ההלל גופיה, ואם היה משום כוס רביעית הו"ל להרמ"א לומר משום כוס ד', ולמה כתב הרמ"א להקדים ההלל והמכוון משום כוס ד'. ושמעתי יישוב בזה מאאמו"ר הגאון שליט"א, דהנה במעשה רב להגר"א איתא דהגר"א לא היה מקפיד על הלל קודם חצות, וצ"ב. וביאר דהוא משום שהגר"א לשיטתו שהיו קורין ההלל דליל פסח בציבור בביהכנ"ס אחר תפילת ערבית [כמ"ש בזה השלחן על המעש"ר ס"ס ק"צ (נדפס בשו"ת שומע ומוסיף פסח) מעדות הרה"ג ר' שלמה כהן זצ"ל, ובאגרו"מ או"ח ח"ב סי' צ"ד, ודלא כהרמ"א ס"ס תפ"ז שכ' שלא נהגו כן], והשתא י"ל דלכן הגר"א לא הקפיד על ההלל קודם חצות, מפני שקרא כבר בביהכנ"ס, אבל הרמ"א דס"ל שאין

♦ מוריה, שנה שלושים ושש, גליון ד-ו (תכד-תכו), ניסן תשע"ח

ד"ה וכן, וד"ה ועוד הג'.

אך לכאור' זה צ"ע דהא בהדיא איתא בברכות (ט.) בברייתא דלמ"ד דאכילת פסחים כל הלילה ה"ה הלל דליל פסח, ומשמע דתלוי זה בזה, ולמאן דס"ל אכילת פסח עד חצות ה"ה הלל, ועכ"פ חזינן דהיה בעצם סיבה לחייב אמירת הלל עד חצות, ומה קשיא ליה להגר"א שפי' ברמ"א דלא כפשוטו. אבל לפירוש הנ"ל שנתבאר עפ"ד אאמו"ר שליט"א לק"מ, דלעולם הגר"א מודה דצריך לסיים ההלל קודם חצות, אלא דפי' דברי הר"ן משום כוס ד', מפני דברי המסכת סופרים ושנהג כן למעשה, שקורין ההלל כבר בביהכנ"ס, וא"כ אי"צ להזהיר ע"ז, וע"כ דהוא משום כוס ד' וכנ"ל, אלא שלהלכה סבר שאי"צ להקפיד על כוס ד' ודלא כהר"ן והרמ"א, אבל לענין ההלל יתכן דסבר להלכה שצריך להקפיד ע"ז לסיים קודם חצות, וכמשמעות הגמ' בברכות הנ"ל, ולא הקפיד ע"ז בסעודה מפני שקרא כבר בביהכנ"ס, ולפ"ז מי שנוהג כהרמ"א ס"ס תפ"ז שלא לקרוא בביהכנ"ס, יצטרך לקרוא בביתו ההלל קודם חצות אף להגר"א, וכדברי אאמו"ר שליט"א.

אלא שעם כל הישובים בדברי הביאור הגר"א אינו מיושב עדיין שהר"ן והרמ"א יכתבו לגמור ההלל קודם חצות וכוונתם תהיה על כוס ד', שהרי יתכן שהאדם יקרא הלל קודם חצות ואילו ישתה כוס ד' אחר חצות, ולמה לא כתבו כפשוטו כוס ד', וכל הישובים בזה הוא רק מה היה הכרח לרבינו הגר"א לפרש כן, אבל לכאור' הוא דוחק גדול בדברי הר"ן והרמ"א. וצ"ע.

מדברי הריטב"א בהלכותיו על פסח שכ' להקדים "ההלל של כוס רביעית" קודם חצות, יעו"ש.

והנה הגר"א ציין לעיין בסי' תע"ב, ולכאור' המכוון הוא למש"כ שם השו"ע בס"א דיקדש רק משתחשך, וביאר המג"א משום דהוא א' מארבע כוסות וכולהו בתר מצה ומרור גירי, ועל כן כשם שלענין תחילת הלילה מדמינן ד' כוסות למצה ומרור כחלק ממצוות הלילה, כן לענין סוף הזמן שצריך לגמור קודם חצות, וכן פירש בשו"ת בנין שלמה ס"ס כ"ט, אבל משה"ק שם ע"ד הגר"א והניח בצ"ע, לכאור' אינו מובן דהא לא קיימינן הכא לדעת התוס' אלא לדעת הר"ן דפליג עליהו, וצע"ש. [וראיתי בשו"ע הוצאת מכון ירושלים שכ' ציון הגר"א לסי' תע"ב שכוונתו לס"ח, ולכאור' זה אינו שאינו קשור לשם אלא הכוונה לס"א וכנ"ל].

והנה ראיתי למי שפירשו דברי הגר"א מדוע פירש ד' הרמ"א משום כוס ד', מפני שההלל אין טעם שיתחייבו לסיימו קודם חצות [וכמו שבאמת תמה בערוה"ש ע"ד הרמ"א דמהיכ"ת שההלל יהיה בדוקא קודם חצות, והשאייר בקושיא], אבל אם הוא משום כוס רביעית א"ש כנ"ל דמדמינן זאת למצה ומרור כמו שמצינו כבר בזה וכנ"ל, ועי' בזה בקובץ תשובות ח"ד סי' מ"ז לרבינו מרן הגרי"ש זצללה"ה במה שנו"נ בזה עם הגה"ק מערלוי ר' יוחנן סופר זצללה"ה, [וכ"ה במשנת הגרי"ש פסח תשובות סי' לט (עמ' שה)], וכן בעו"ס שדנו בזה. וע"ע בשמוש זקנים ח"ב סי' ט"ז (עמ' שמא

הרב עמיאל ארבה

בית המדרש להוראה "בנין אב"

בענין הלל דליל פסח

(א) כתב הר"ן בפ' ערבי פסחים (כו: מדפי (תשובות הגאונים שערי תשובה סימן קב): שאין מברכין על הלל שבלילי פסחים לגמור את

מוריה, שנה שלושים ושש, גליון ד-ו (תכד-תכו), ניסן תשע"ח ♦